



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

2009-2010

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

2^Η ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ

Προτεινόμενη έρευνα

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ: Μ. ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ

ΟΝΟΜΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ: Α ΚΑΤΣΗΣ

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
- 2 Κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση- διάσταση του πεδίου εκπαίδευση και διαφορετικότητα
- 3 Η «ανακάλυψη» της κοινωνικής ανισότητας στο σχολείο - Θεωρητική τεκμηρίωση
 - 4.1 Σχολική επίδοση και ερμηνείες της στην Ελλάδα – βιβλιογραφική ανασκόπηση
 - 4.2 Τα ερωτήματα οι ενδείξεις και η μεθοδολογική προσέγγιση των ερευνών
 - 4.3 Τα σημαντικότερα ευρήματα των ερευνών που οδηγούν στη συσχέτιση της σχολικής επίδοσης με την κοινωνική προέλευση - Ερευνητική τεκμηρίωση
- 5 Συμπεράσματα – Διατύπωση στόχου προτεινόμενης έρευνας.

1 Εισαγωγή

Η άνιση σχολική επίδοση¹, η σχολική αποτυχία ή η σχολική εγκατάλειψη, είναι φαινόμενα που συμβαίνουν σε τέτοια έκταση, ώστε να θεωρούνται ως «φυσιολογικό» γεγονός και μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η κοινωνία, αλλά σε πολλές περιπτώσεις και οι δάσκαλοι ή οι παιδαγωγοί, μεταφέρουν στους μαθητές το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης της κακής σχολικής επίδοσης, αποδίδοντάς την σε «προσωπικούς» παράγοντες όπως, η «τεμπελιά», η «αδιαφορία», η έλλειψη «επιμέλειας», η μειωμένη «ευφυΐα» κλπ. Σε ένα σχολείο, μάλιστα, που στηρίζεται στις «αρχές της αξιοκρατίας και της ισότητας» η διαφορετικότητα στην επίδοση ήταν εύκολο να αποδοθεί σε τέτοιους παράγοντες.

Από τη δεκαετία του 1960 και με την ανάπτυξη της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης², άρχισαν να γίνονται μελέτες, στις ανεπτυγμένες χώρες και σε μεγάλη κλίμακα που σκοπό είχαν τη διερεύνηση των μεγάλων διαφορών που υπάρχουν στην σχολική επίδοση και των αιτιών που τις προκαλούν. Η θεωρία του φυσικού «χαρίσματος», που θεωρεί τις υπαρκτές ανισότητες στην βαθμολογία των μαθητών ως άμεση και φυσική συνέπεια των ατομικών διαφορών στις ικανότητες δεν επιβεβαιώνεται. Αντίθετα οι έρευνες αυτές οδήγησαν σε συμπεράσματα όπως ότι η επίδοση στο σχολείο, οι διαφορετικές γνώσεις που έχουν διαφορετικά παιδιά, δεν είναι προϊόν κάποιων ατομικών τους χαρακτηριστικών αλλά συνέπεια της συνολικής ως τότε διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους μέσα σε διαφοροποιημένα, κοινωνικά προσδιορισμένα περιβάλλοντα· είναι ένα αποτέλεσμα που εξαρτάται άμεσα και από την κοινωνική προέλευση.

2 Κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση- διάσταση του πεδίου εκπαίδευση και διαφορετικότητα

Σύμφωνα με τον (Παπακωνσταντίνου 1981), «η έννοια «κοινωνική προέλευση» ορίζει την κοινωνική θέση ενός ατόμου στο πλαίσιο του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας και προσδιορίζεται από δύο βασικές διαστάσεις: την κοινωνικοοικονομική και την κοινωνικοπολιτιστική.»

Η κοινωνική προέλευση όπως και η καταγωγή, το φύλο, το χρώμα, η ηλικία, ο πολιτισμός, οι ειδικές ανάγκες, η θρησκεία, η γεωγραφική προέλευση κ.λ.π. είναι ένας παράγοντας που οριοθετεί μια διαφορετικότητα³ του μαθητή σε σχέση με τους συμμαθητές του. Ο παράγοντας της κοινωνικής προέλευσης σε πολλές περιπτώσεις αναδεικνύεται καθοριστικός στην εξέλιξη του ατόμου.

Η σχολική επίδοση θεωρούμενη ως η αξιολόγηση της απόδοσης του μαθητή, σε σχέση με την εκπαιδευτική διαδικασία είναι ένας δείκτης αποτελεσματικότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική πράξη, από τον κοινωνικο-οικονομικό περίγυρο του μαθητή αλλά και στη γενικότερη διάπλαση της προσωπικότητας του παιδιού.

Στα πλαίσια της μελέτης του πεδίου εκπαίδευση και διαφορετικότητα θα ερευνήσουμε τη σχέση και το βαθμό στον οποίο η σχολική επίδοση επηρεάζεται από την κοινωνική προέλευση του μαθητή.

Στην εργασία αυτή, θα τεκμηριώσουμε θεωρητικά και ερευνητικά, το στόχο και τα ερευνητικά ερωτήματα μιας έρευνας, της διάστασης κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση. Στο πρώτο μέρος γίνεται θεωρητική τεκμηρίωση, ενώ στη συνέχεια μέσα από μια βιβλιογραφική ανασκόπηση εμπειρικών ερευνών, γίνεται και η ερευνητική τεκμηρίωση. Στο τελευταίο μέρος της εργασίας διατυπώνονται ο στόχος και τα ερωτήματα της έρευνας.

3 Η «ανακάλυψη» της κοινωνικής ανισότητας στο σχολείο - Θεωρητική τεκμηρίωση

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των κυβερνήσεων για την εκπαίδευση, οφείλεται, μαζί με άλλους παράγοντες, σε μια θεωρία για την οικονομική ανάπτυξη που στοιχειοθετείται στη μεταπολεμική περίοδο στις ΗΠΑ. Ονομάζεται «θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου» και συνοψίζεται στην άποψη ότι, πηγές πλούτου για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας είναι όχι μόνο οι γνωστές (ευφορία της γης, υπέδαφος, πρώτες ύλες) αλλά και ο άνθρωπος. (Schultz,1961)⁴. Η θεωρία αυτή και ο οικονομικά χρηστικός στόχος της θα ανοίξουν το δρόμο για πολυάριθμες, εκτεταμένες και μακρόχρονες έρευνες με στόχο να διαπιστωθεί εάν και με ποιους τρόπους, το σχολείο προσφέρει ίσες ευκαιρίες στους μαθητές.

Κλασικές, ανάμεσα στις έρευνες αυτές είναι η "**Εκθεση**" του Coleman (1966)⁵ και η "**Ανισότητα**" του Jenks (1973)⁶.

Ο Coleman(1966) και οι συνεργάτες του, μελέτησαν 4.000 σχολεία των ΗΠΑ και συνέλεξαν δεδομένα από 645.000 μαθητές. Τα στοιχεία αφορούσαν τη σχολική επίδοση των μαθητών, την κοινωνική και οικονομική οικογενειακή τους προέλευση, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων κλπ. Διαπιστώνει, μεταξύ άλλων, ότι η άνιση κρατική προσφορά σε εκπαιδευτικά αγαθά δε φαίνεται να επιδρά καθοριστικά στην άνιση σχολική επίδοση των μαθητών, ενώ η οικογενειακή προέλευση και το μορφωτικό περιβάλλον είναι παράγοντες που σχετίζονται πολύ στενότερα με αυτήν⁷

Η "**Ανισότητα**" του Jenks(1973) είναι περίπλοκη επεξεργασία πλήθους δεδομένων από δημοσιευμένες έρευνες, για την εκπαίδευση και την κοινωνική ανισότητα στις ΗΠΑ. Ο Jencks(1973), όπως και ο Coleman(1966) διαπιστώνει, εκτός των άλλων ότι, οι επιδόσεις των παιδιών στο σχολείο θα διαφοροποιούνται, όση εξισωτική βοήθεια και αν προσφερθεί, ακόμα και αν αυξηθούν οι δαπάνες για την παιδεία, και αυτό επειδή διαφέρει η κοινωνική τους προέλευση.

Σχετικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στη Δυτική Ευρώπη (Lambere(1970), Girard(1973), Duncan(1973) κ.ά.)⁸ καταλήγουν σε ανάλογα συμπεράσματα: «η κοινωνική προέλευση ενός ατόμου αποτελεί τον κατεξοχήν παράγοντα που αποφασίζει για την εκπαιδευτική του εξέλιξη». (Φραγκουδάκη,1985).

Για την ερμηνεία της άνισης σχολικής επίδοσης, στη **θεωρία των ταξικά διαφορετικών «κωδίκων επικοινωνίας», του Bernstein(1958)**⁹, τονίζεται ο κυρίαρχος ρόλος του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου στη γλωσσική επάρκεια των μαθητών και καταδεικνύεται ότι η γλώσσα των παιδιών της εργατικής τάξης περιέχει

φτωχότερο λεξιλόγιο και απλούστερη δομή, αντίθετα απ' ό,τι η γλώσσα των παιδιών της μεσοαστικής τάξης. Οι δύο αυτές γλωσσικές μορφές, που ο Bernstein(1958) ονομάζει “κώδικες”, συντελούν, κατά την άποψη του, τόσο στη συστηματική σχολική αποτυχία των μαθητών εργατικής προέλευσης όσο και στη διατήρηση της κοινωνικής διαφοροποίησης μεταξύ των κοινωνικών τάξεων¹⁰.

Πολύ γόνιμη για την κατανόηση και την ερμηνεία της άνισης σχολικής επίδοσης στο σχολείο είναι η **θεωρία του «μορφωτικού κεφαλαίου» των Bourdieu(1966), Passeron(1966)**. Εκτός από τα κοινωνικά και οικονομικά προνόμια υπάρχει και το «μορφωτικό κεφάλαιο» καθώς και ορισμένες «στάσεις» και «συμπεριφορές» απέναντι στο σχολείο που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά και είναι διαφορετικές σε κάθε κοινωνική κατηγορία που ο Bourdieu (1966)¹¹ αλλού ονομάζει, μορφωτικό ταξικό έθος “habitus”. Τα παιδιά των προνομιούχων τάξεων έρχονται στο σχολείο εφοδιασμένα με ένα σύνολο από μορφωτικά εφόδια που έχουν άμεση σχολική χρησιμότητα.¹²

4.1 Σχολική επίδοση και ερμηνείες της στην Ελλάδα - βιβλιογραφική ανασκόπηση

Στην Ελλάδα οι ανισότητες στην κατανομή εκπαιδευτικών ευκαιριών, ιδιαίτερα ως προς τα κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, η άνιση σχολική επίδοση και η σχέση της με την κοινωνική προέλευση, διερευνούνται από τα μέσα της δεκαετίας του 60¹³.

Το θέμα της σχολικής επίδοσης στη χώρα μας είναι δυνατόν να το χειριστεί κανείς και ίσως να περιγράψει την έκτασή του αντλώντας στοιχεία από δεδομένα που έχουν προκύψει από ατομικές ερευνητικές προσπάθειες. Οι εκπαιδευτικές έρευνες δείχνουν ότι η κοινωνική προέλευση, όπως παντού αλλού, καθορίζει τη σχολική επίδοση και τις πιθανότητες σπουδών. Μερικές από τις έρευνες αυτές που έχουν γίνει από ένα ή περισσότερα άτομα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες και χρήσιμες. Αξιόλογες έρευνες και μελέτες επηρεασμένες από τον Bernstein και Bourdieu προσπαθούν να προσδιορίσουν τα αίτια των εκπαιδευτικών ανισοτήτων εντοπίζοντας κάποια από αυτά και ανιχνεύοντας άλλα.

Στην εργασία αυτή, στα πλαίσια της ερευνητικής τεκμηρίωσης του στόχου και των ερωτημάτων της έρευνάς μας, θα παρουσιάσουμε τις εμπειρικές έρευνες των Σιάνου(2002) Τζάνη(1983) Ζαχάρου(2002) Γεωργίου(1993) Μπαμπαρούτση(2003) ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ(2008), που συσχέτισαν την κοινωνική προέλευση του μαθητή με την επίδοσή του στα μαθηματικά, στα γλωσσικά μαθήματα, με την συνολική επίδοσή του στο σχολείο και με την βαθμολογία του στο απολυτήριο ή τις πανελλήνιες εξετάσεις.

4.2 Τα ερωτήματα οι ενδείξεις και η μεθοδολογική προσέγγιση των ερευνών

Την επίδραση της κοινωνικής προέλευσης του επαγγέλματος και της μόρφωσης των γονιών στην επίδοση στα μαθήματα της Γλώσσας και των Μαθηματικών μελετούν στις έρευνες τους οι Μπαμπαρούτσης(2003) και Ζαχάρος(2002) αντίστοιχα. Και οι δύο ερευνητές διαπιστώνουν ότι υπάρχει έντονη συσχέτιση των δύο παραμέτρων. Η έρευνα του Μπαμπαρούτση(2003) είναι πανελλήνια, ποσοτική και έγινε με ερωτηματολόγια σε 2162 μαθητές και καταδεικνύει ότι στην επίδοση στα γλωσσικά μαθήματα, συμβάλλει καθοριστικά ο παράγοντας κοινωνική προέλευση. Διερεύνησε της σχέσης της βαθμολογίας των μαθητών στο μάθημα της γλώσσας με την κοινωνικο οικονομική και πολιτισμική τους προέλευση. Βασίστηκε στην υπόθεση ότι υπάρχει έντονη σχέση μεταξύ της κοινωνικής ταυτότητας του μαθητή και της γλώσσας που παράγει μέσα στην τάξη και αυτό να τον αναγκάζει να υπολείπεται της επίδοσής του στο σχολείο. Αντίστοιχα ο Ζαχάρος (2002) ερεύνησε την επίδραση της κοινωνικής προέλευσης στην επίδοση στα μαθηματικά, σε μια ποσοτική έρευνα με συνεντεύξεις, 202 μαθητών από σχολεία του Περάματος και της Βούλας Αττικής.

Τη σχέση της κοινωνικής προέλευσης με τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία, μελετούν στις ποσοτικές τους έρευνες με ερωτηματολόγια, οι Γεωργίου (1993) και Τζάνη (1983) και διαπιστώνουν ότι, η σχολική επιτυχία του παιδιού είναι υπόθεση της ταξικής του προέλευσης και της γενικότερης καλλιέργειας των γονέων του, ενώ ο Γεωργίου(1993) διαπίστωσε σημαντική επίδραση τόσο του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, όσο και της συνοχής¹⁴ της οικογένειας στην επίδοση των παιδιών. Η έρευνα του Γεωργίου (1993) έγινε σε δείγμα 391 μαθητών δύο ελληνοκυπριακών σχολείων μέσης εκπαίδευσης. Η έρευνα της Τζάνη(1983) και έχει στόχο να διαπιστώσει κατά πόσο η σχολική επιτυχία σχετίζεται με την ταξική προέλευση και την κουλτούρα των εκπαιδευομένων και πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 1.863 μαθητών και 311 γονέων μαθητών.

Τα αποτελέσματα των εισαγωγικών εξετάσεων για τα πανεπιστήμια, αποτυπώνουν κατά κάποιο τρόπο μια εικόνα της επίδοσης των αποφοίτων των Λυκείων, αφού οι μαθητές εξετάζονται σε έξι μαθήματα τα οποία διδάσκονται στην Γ Λυκείου. Έτσι η βαθμολογία στα επιμέρους μαθήματα ή στο Γενικό Βαθμό Πρόσβασης, είναι μια εικόνα της σχετικής επίδοσης των μαθητών στην Γ τάξη του Λυκείου. Στο επίπεδο αυτό εστιάζεται η έρευνα της Σιάνου(2002) όπως και του

ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ (2008). Η μεν ποσοτική έρευνα της Σιάνου (2002) έγινε με ερωτηματολόγια, σε δείγμα 500 ατόμων, που προέρχεται από σχολεία της Αττικής και των Ιωαννίνων, ενώ η μελέτη του ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ(2008) με τίτλο «Φτώχεια¹⁵ εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες» αξιοποίησε τα στοιχεία των αποτελεσμάτων των Γενικών εξετάσεων του 2004 του 2005 και 2006 καθώς και τα ευρήματα πρόσφατης μεγάλης πανελλήνιας έρευνας της ΕΣΥΕ που διενεργήθηκε σε δείγμα 6.555 νοικοκυριών και σε 17.386 μέλη αυτών, για τις επιπτώσεις του επιπέδου εκπαίδευσης στη φτώχεια.

Η έρευνα της Σιάνου(2002) εστιάστηκε στην εξέταση της επίδοσης όπως αποτυπώνεται στη γενική βαθμολογία πρόσβασης και στο βαθμό του απολυτηρίου, όπως και στην προσφυγής στην εξωσχολική υποστήριξη και της επίδρασής της στην επίδοση. Στόχος της έρευνας είναι να δώσει απάντηση στο κεντρικό ερώτημα: αν και σε ποιο βαθμό το οικονομικό και το κοινωνικό υπόβαθρο επηρεάζει τις επιδόσεις και τις επιλογές των υποψηφίων κατά τη φάση της μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην ανώτατη εκπαίδευση. Βασίζεται στην υπόθεση ότι η κοινωνική τάξη ασκεί ισχυρή επίδραση στις επιδόσεις και στις επιλογές των υποψηφίων. Στο ίδιο μήκος κύματος και η έρευνα της ΓΣΕΕ που έχει στόχο διερευνήσει το ζήτημα της γεωγραφίας των ανισοτήτων στην εκπαίδευση, και τελικά, να αναδείξει τον κοινωνικό αποκλεισμό στην πρόσβαση σε ΑΕΙ και ΤΕΙ.

4.3 Τα σημαντικότερα ευρήματα των ερευνών που οδηγούν στη συσχέτιση της σχολικής επίδοσης με την κοινωνική προέλευση-Ερευνητική τεκμηρίωση

Έντονη επίδραση της κοινωνικής προέλευσης στην επίδοση στα μαθήματα της Γλώσσας και των μαθηματικών, διαπιστώνουν οι Μπαμπαρούτσης(2003) και Ζαχάρος(2002) αντίστοιχα.

Οι μαθητές που προέρχονται από «πλεονεκτικές» κοινωνικοοικονομικά περιοχές φαίνεται να «κληρονομούν» ένα μορφωτικό προνόμιο που τους δίνει τη δυνατότητα να ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη επιτυχία στα προβλήματα των μαθηματικών που τους τέθηκαν. Αυτό είναι το συμπέρασμα του Ζαχάρου(2002) που ερεύνησε την επίδοση των μαθητών στη μέτρηση γεωμετρικών σχημάτων. Σε παρόμοια συμπεράσματα οδηγείται και ο Μπαμπαρούτσης(2003) όσον αφορά την επίδοση στο μάθημα της γλώσσας. Από την έρευνά του βρέθηκε ότι, οι μαθητές που προέρχονται από τις «ανώτερες» κοινωνικές τάξεις παρουσιάζουν μηδενικό ποσοστό για τη βαθμολογική βάση στο μάθημα της γλώσσας, ενώ η πλειοψηφία των μαθητών είχε βαθμό άριστα. Για τη μεσο-ανώτερη τάξη σχεδόν μηδενικό ποσοστό πήρε τη βάση, ενώ οι μισοί μαθητές έχουν βαθμό άριστα. Σχεδόν όλοι οι μαθητές που βαθμολογήθηκαν με τη βάση, ανήκουν στις «κατώτερες» τάξεις, ενώ άριστα παίρνει ένα μικρό μέρος των παιδιών, των χαμηλότερων κοινωνικά τάξεων. Έτσι καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι φανερή η επίδραση των προνομίων των παιδιών που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα¹⁶ σε σχέση με αυτά των κατώτερων.

Την επίδραση της κοινωνικής προέλευσης στην συνολική σχολική επίδοση του μαθητή επιβεβαιώνουν οι έρευνες των Γεωργίου(1993) και Τζάνη(1983)

Σύμφωνα με την έρευνα του Γεωργίου(1993) οι μαθητές που είχαν υψηλή επίδοση προέρχονταν κατά κανόνα από οικογένειες υψηλής κοινωνικο-οικονομικής στάθμης και με υψηλή συνοχή, ενώ το αντίθετο συνέβαινε με τους μαθητές που είχαν χαμηλή επίδοση. Το ποσοστό των παιδιών που βρέθηκαν να αντιμετωπίζουν πρόβλημα σχολικής αποτυχίας ήταν μεγαλύτερο μεταξύ των οικογενειών χαμηλής κοινωνικο-οικονομικής στάθμης παρά μεταξύ οικογενειών άλλων τάξεων.

Σημειώνουμε εδώ ότι από τη ίδια έρευνα αναδεικνύεται και ένας άλλος σημαντικός παράγοντας για τη σχολική επίδοση, η οικογενειακή συνοχή. Οι μαθητές που επιτυγχάνουν στο σχολείο προέρχονται κατά κανόνα από οικογένειες με υψηλό δείκτη συνοχής, ανεξάρτητα από την κοινωνικοοικονομική της στάθμη.

Από την έρευνα της Τζάνη(1983) προκύπτει ότι στο Ελληνικό σχολείο κυριαρχεί η εκπαιδευτική ανισότητα αφού τα παιδιά που μεγαλώνουν σε περιβάλλοντα με πολλές ανέσεις, έχουν και καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο, ενώ όσο πιο μορφωμένοι είναι οι γονείς τόσο περισσότερα πνευματικά ερεθίσματα δίνουν στα παιδιά τους με αποτέλεσμα υψηλότερες βαθμολογίες. Στην έρευνα καταγράφεται άμεση σχέση μεταξύ οικονομικού και πολιτιστικού επιπέδου των γονέων από τη μια πλευρά και της σχολικής επιτυχίας των παιδιών τους από την άλλη, μάλιστα η ίδια η συγγραφέας χαρακτηρίζει τη σχολική επιτυχία ως ένα φαινόμενο ταξικό. Οδηγείται στη θέση της αυτή από την επεξεργασία των δεδομένων που συλλέχθηκαν, όπου προκύπτει ότι, τα ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα παρουσιάζουν μία έντονη συχνότητα επιτυχιών και ένα μικρό ποσοστό αποτυχιών, ενώ, τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα παρουσιάζουν μία αντίστροφη σχέση επιτυχίας / αποτυχίας, από εκείνη των ανώτερων στρωμάτων, δηλαδή αυξημένη συχνότητα αποτυχιών και εξαιρετική μείωση των δυνατοτήτων επιτυχίας.

Την έντονη επίδραση της κοινωνικής προέλευσης στα αποτελέσματα των μαθητών της Γ Λυκείου (Απολυτήριες εξετάσεις και εισαγωγικές για τα ΑΕΙ) επιβεβαιώνουν οι έρευνες των Σιάνου(2002) και ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ(2008)

Το οικονομικό υπόβαθρο των υποψηφίων για τα ΑΕΙ ασκεί ισχυρή επίδραση στις επιδόσεις και στο βαθμό του απολυτηρίου αλλά και στο βαθμό εισαγωγής στο πανεπιστήμιο, αφού οι αποκλίσεις μεταξύ των προερχομένων από τις ανώτερες και αυτών από τις κατώτερες τάξεις είναι μεγάλες. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει η Σιάνου(2002) αφού εξέτασε την επίδοση όπως αποτυπώνεται στο ΓΒΠ¹⁷. Οι υποψήφιοι με πατέρα στις δύο ανώτερες κατηγορίες έχουν μεγάλα ποσοστά «αριστούχων» και σχεδόν μηδενικά κάτω από τη βάση, σε αντίθεση με τους υποψηφίους που προέρχονται από τα χαμηλότερα στρώματα όπου έχουν χαμηλά ποσοστά αριστούχων και μεγάλα ποσοστά κάτω από τη βάση

Η πλειοψηφία των παιδιών που προέρχονται από υψηλά κοινωνικά στρώματα παρακολουθεί ιδιαίτερα μαθήματα ενώ η πλειοψηφία των παιδιών από χαμηλότερα στρώματα παρακολουθεί φροντιστήριο ή ΠΔΣ¹⁸. Τέλος η μεγάλη πλειοψηφία εκείνων με άριστα στο ΓΒΠ έκαναν ιδιαίτερα μαθήματα ενώ το οι περισσότεροι εκείνων που είχαν βαθμό κάτω από τη βάση δεν είχε εξωσχολική βοήθεια. Έτσι η Σιάνου συμπεραίνει ότι « οι κοινωνικά προνομιούχοι είναι συχνότερα και οι αριστούχοι. Υπάρχει δηλ. σαφής ταξική διαβάθμιση, η οποία μαρτυρά ότι ο μηχανισμός των

εξετάσεων συντελεί στη συντήρηση και τη νομιμοποίηση των κοινωνικών ανισοτήτων».

Η ανάδειξη της γεωγραφίας των ανισοτήτων στην εκπαίδευση, ο συσχετισμός του κοινωνικού αποκλεισμού στην πρόσβαση σε ΑΕΙ και ΤΕΙ, με τους δείκτες οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, αποτελούν μερικά από τα ευρήματα της σημαντικής έρευνας του ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ(2008)¹⁹.

Οι κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση αφορούν ολόκληρες περιοχές της χώρας –ακόμα και μέσα στο Λεκανοπέδιο Αττικής- και συνδέονται με περιφερειακές, οικονομικές αλλά και μορφωτικές και πολιτισμικές ανισότητες. Από το πλήθος των ευρημάτων ενδεικτικά σταχυολογούμε μερικά από εκείνα που αναφέρονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση:

Το 84% των φτωχών της Ελλάδας είναι αναλφάβητοι ή έχουν τελειώσει μερικές τάξεις του δημοτικού ή δημοτικό ή γυμνάσιο, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους μη φτωχούς εκτιμάται στο 47%. Οι μη φτωχοί που έχουν τελειώσει, κατά ανώτερο επίπεδο, υποχρεωτική εκπαίδευση, είναι ποσοστιαία, σχεδόν διπλάσιοι από τους αντίστοιχους φτωχούς. Οι μη φτωχοί που έχουν τελειώσει το Λύκειο είναι τρεις φορές περισσότεροι από τους αντίστοιχους φτωχούς,

Έτσι το ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ(2008) συμπεραίνει ότι «Τα αποτελέσματα αυτά συμπληρώνουν τις ήδη υπάρχουσες έρευνες που δείχνουν τις κραυγαλέες κοινωνικές ανισότητες στο χώρο της εκπαίδευσης. Το ό,τι δηλαδή η πλειοψηφία των εισαγομένων στα πανεπιστήμια φοιτητών προέρχονται από εύπορες οικογένειες ενώ ο αριθμός αυτών που προέρχονται από τα πολυπληθέστερα λαϊκά στρώματα (εργάτες, τεχνίτες, αγρότες, μισθωτοί υπάλληλοι στον ιδιωτικό τομέα) είναι αναλογικά εξαιρετικά χαμηλός. Και αυτή η δυσαναλογία αντί να μειώνεται εντείνεται με τη σημαντική αύξηση των εισαγομένων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση που παρατηρούμε στις δύο τελευταίες δεκαετίες. Δηλαδή όσο αυξάνεται ο αριθμός των εισακτέων στα πανεπιστήμια, τόσο μειώνεται αναλογικά το ποσοστό αυτών που προέρχονται από τα οικονομικά αδύνατα στρώματα.»

5 Συμπεράσματα – Διατύπωση στόχου και ερωτημάτων της προτεινόμενης έρευνας.

Από τη συνοπτική βιβλιογραφική ανασκόπηση καθώς και από τη θεωρητική τεκμηρίωση, επιβεβαιώνεται ότι η σχολική επίδοση των μαθητών έχει στενή σχέση με την κοινωνική προέλευσή τους. Η μόρφωση των γονιών και το επάγγελμα τους, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας και η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει, είναι παράγοντες που «καθορίζουν» σε μεγάλο βαθμό την «πορεία» του μαθητή στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Η κοινωνική προέλευση ασκεί ισχυρή επίδραση στην επίδοση του μαθητή σε επιμέρους μαθήματα όπως μαθηματικά ή γλώσσα αλλά και στον βαθμό προαγωγής του από τάξη σε τάξη, ή στο βαθμό απόλυσής του ή στο ΓΒΠ που καθορίζει την εισαγωγή του στα πανεπιστήμια.

Το ζήτημα της διερεύνησης της επίδρασης αυτής είναι πάντα επίκαιρο, αφού παράγοντες που την προσδιορίζουν είναι συνεχώς μεταβαλλόμενοι. Οι νέες κοινωνικές οικονομικές συνθήκες που διαμορφώνονται στη χώρα μας αλλά και παγκόσμια. Η παγκοσμιοποίηση, το διαδίκτυο, η αστυφιλία, οι νέες σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας, η είσοδος των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, παράλληλα με την έξαρση της φροντιστηριακής εκπαίδευσης, είναι παράγοντες που προσδιορίζουν ένα πολύπλοκο περιβάλλον.

Μέσα στο περιβάλλον αυτό καλούμαστε να διερευνήσουμε την επίδραση της κοινωνικής προέλευσης στην σχολική επίδοση. Προτείνουμε λοιπόν την διεξαγωγή έρευνας, η οποία καλείται να δώσει απάντηση στο κεντρικό ερώτημα που είναι το «αν και σε ποιο βαθμό η κοινωνικο οικονομική προέλευση του μαθητή επηρεάζει την επίδοσή του στη φάση της φοίτησής του στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση». Βασίζεται στην υπόθεση ότι η κοινωνική προέλευση του μαθητή ασκεί ισχυρή επίδραση στην επίδοσή του.

Με βάση την υπόθεση αυτή τα επιμέρους ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν στη διερεύνηση της συσχέτισης της κοινωνικο οικονομικής προέλευσης του μαθητή με κάθε μια από τις επόμενες παραμέτρους:

Στον βαθμό προαγωγής από την προηγούμενη τάξη στο μάθημα των Μαθηματικών

Στον βαθμό προαγωγής από την προηγούμενη τάξη στο μάθημα της Γλώσσας

Στην συνολική επίδοση του μαθητή στην προηγούμενη τάξη (βαθμό προαγωγής)

Στην συνολική επίδοση του μαθητή στις πανελλήνιες εξετάσεις του Ιουνίου όπως αυτή αποτυπώνεται στο ΓΒΠ

Η έρευνα αυτή αναμένουμε να επιβεβαιώσει τη βασική υπόθεση και να αναδείξει, την έντονη επίδραση της κοινωνικο-οικονομικής προέλευσης του μαθητή στην επίδοσή του, σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάζουμε. Αναμένουμε μάλιστα η επίδραση αυτή να είναι αυξημένη σε σχέση με προηγούμενες έρευνες αφού τα τελευταία χρόνια έχουμε διαρκή αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Λέξεις: 2980

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bernstein, B. (1985). Κοινωνική τάξη και γλωσσική ανάπτυξη: θεωρία της κοινωνικής μάθησης. (Μτφρ.: Μ. Σόλμαν). Στο Α. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*.

Bourdieu, P. (1985). Το συντηρητικό σχολείο: οι ανισότητες στην εκπαίδευση και την παιδεία. (Μτφρ.: Α. Φραγκουδάκη). Στο Α. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*

Coleman, J. et al (1966) “Equality of Educational Opportunity”, u.s. dep. Of HEW, Office of Education, Washington.

Γεωργίου Σ.(1993) «Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική επίδοση», Παιδαγωγική Επιθεώρηση, τχ. 19, 1993, σελ. 347-358. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο

<http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/4016>

Ζαχάρος Κ (2002) Η επίδραση κοινωνικών και οικονομικών παραμέτρων στις επιδόσεις των παιδιών στα μαθηματικά. Η συνεισφορά ειδικών διδακτικών παρεμβάσεων.(στο Παιδαγωγική επιθεώρηση 34/2002)

Jencks, C. et al (1973) “Inequality”, New York: Harper

ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ (2008): Φτώχεια εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες.

http://www.kanep-gsee.gr/index.php?download=parousiasi_6-4-09.pdf

<http://www.kanep-gsee.gr/index.php?download=Tomos%2012.pdf>

Λαμπίρη-Δημάκη Ι (1974): Προς μίαν ελληνικήν κοινωνιολογίαν της παιδείας, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974.

Μπαμπαρούτσης Χ (2003): Η βαθμολογία των μαθητών στο μάθημα της Γλώσσας και η κοινωνική τους προέλευση. Μια πανελλαδική έρευνα. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο

http://www.pee.gr/e27_11_03/sin_ath/th_en_x/mpamparoytsis.htm

Παπακωνσταντίνου, Π. (1981). Ανισότητα στην ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση: Σχολική επιτυχία και κοινωνική προέλευση. *Ο Πολίτης*, 44, σελ. 48-50.

Schultz T.W., “Capital: Human”, International Encyclopedia of the Social Sciences, New York.

Σιάνου-Κύργιου Ε. (2006) Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες. Αθήνα: Μεταίχμιο

Τζάνη, Μαρία 1988 Σχολική επιτυχία. Ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας Success at School. An Issue of Class Origin and Culture Αθήνα: Γρηγόρης, 1988

Φραγκουδάκη Άννα (1985) , Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο, Παπαζήσης, Αθήνα 1985

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Το σχολείο θέτει ορισμένους σκοπούς και δραστηριοποιεί τους μαθητές του στην επίτευξη των σκοπών αυτών. Ο βαθμός στον οποίο οι μαθητές πετυχαίνουν τους σκοπούς ονομάζεται "σχολική επίδοση". Οι επιδόσεις των μαθητών στο σχολείο είναι αποτέλεσμα της καθημερινής προσπάθειάς τους στη διαδικασία της σχολικής εργασίας. (Διαμαντόπουλος Π. 1995).

² Σύμφωνα με τη Τζάνη 1988 σελ 67 τη Φραγκουδάκη 1985 σελ 41, ως σχολική επίδοση ορίζεται η ταξινόμηση των μαθητών στη βαθμολογική κλίμακα. Η βαθμολογία αντιστοιχεί στους χαρακτηρισμούς: "Άριστος" "Καλός" "Μέτριος" "Κακός"

² Αντικείμενο της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης είναι ο πολυσύνθετος ρόλος του σχολείου. Είναι η κοινωνική ενσωμάτωση, η επιλογή γνώσεων, η επιλογή παιδείας (κουλτούρας) και η γλώσσα που το σχολείο μεταδίδει καθώς και το σύνολο αρχών, αξιών και ιδεών που συνθέτουν την ιδεολογία του. Είναι η σχέση του σχολείου με την οικονομία, καθώς και η κοινωνική σύνθεση του σχολικού πληθυσμού. (Φραγκουδάκη 1985)

³ Με την έννοια διαφορετικότητα εννοούμε την αποδοχή των διαφορών που μπορούν να επηρεάσουν τη δίκαια ή ίση μεταχείριση των ανθρώπων. Στην περίπτωση αυτή η έννοια συμπεριλαμβάνει όλους τους τρόπους με τους οποίους διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους.

⁴ Schultz T.W.(1961), "Capital: Human", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, New York.1961

⁵ Coleman, J. et al (1966) "Equality of Educational Opportunity", u.s. dep. Of HEW, Office of Education, Washington.

⁶ Jencks, C. et al (1973) "Inequality", New York: Harper

⁷ στο Φραγκουδάκη, Άννα (1985). «Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης», Αθήνα

⁸ Φραγκουδάκη, Άννα (1985). «Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης», Αθήνα, σελ 224 225

⁹ Bernstein Basil "Social class and linguistic development: a theory of social learning", *British Journal of Sociology*, IX, June 1958.

¹⁰ στο Φραγκουδάκη 1985

¹¹ στο Φραγκουδάκη 1985,σελ.356

¹² στο Φραγκουδάκη,1985)

¹³ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ερευνητικές εργασίες όπως, η "Έκθεση" του J.Coleman (1966)¹³ και η "Ανισότητα" του C.Jenks (1973)¹³.

¹⁴ δηλαδή οικογένειες που προβάλλουν στα νεαρά μέλη τους ένα αίσθημα ομαδικότητας και αλληλοϋποστήριξης (Γεωργίου)

¹⁵ Η ποσοτική διάσταση της φτώχειας, συνεπώς, σημαίνει την έλλειψη πόρων για τη διασφάλιση των όρων και προϋποθέσεων ενός ελάχιστου (ανεκτού) επιπέδου ζωής. Η διάσταση αυτή της φτώχειας επιδέχεται ουσιαστικά δύο ορισμούς :

- ο την απόλυτη φτώχεια που ορίζεται ως ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα καθορισμένο ποσό την ημέρα συνήθως με λιγότερο από ένα δολάριο σε τιμές του 1985 και
- ο τη σχετική φτώχεια που ορίζεται ως ποσοστό των ατόμων σε μια χώρα που ζουν με εισόδημα κατώτερο ενός συγκεκριμένου ποσοστού του διαμέσου εισοδήματος (συνήθως 50% ή 60%). Ο ορισμός του ποσοστού του διαμέσου εισοδήματος διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Στην παρούσα μελέτη η γραμμή φτώχειας υπολογίζεται με τη σχετική έννοια και ορίζεται στο 60% του διαμέσου ισοδύναμο συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος του νοικοκυριού. Ως συνολικό ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού θεωρείται το συνολικό καθαρό εισόδημα (δηλαδή το εισόδημα μετά την αφαίρεση των φόρων και των εισφορών για κοινωνική ασφάλιση) που λαμβάνεται από τα μέλη του νοικοκυριού. (ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ)

¹⁶ Ο Ερευνητής τις κοινωνικές τάξεις, με βάση το συνδυασμό του επαγγέλματος, της θέσης στο επάγγελμα και του μορφωτικού επιπέδου, τις διαχώρισε σε τρεις ομάδες: Την ανώτερη (Α/Β), τη μέση (Γ1,Γ2) όπου (Γ1) η μεσοανώτερη και Γ2 η μεσοκατώτερη, και την κατώτερη (Δ/Ε).

¹⁷ Γενικός Βαθμός Πρόσβασης

¹⁸ Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη

¹⁹ Κέντρο ανάπτυξης εκπαιδευτικής πολιτικής της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας